

čím je život, když ne tancem na hrobech?

Olga Tokarczuková

Knihy Jakubovy

Host, 2017, překlad Petr Vidlák, 853 stran

TEXT JIŘÍ ZAHRADNICKÝ | MODERNÍ-REVUE.CZ

HODNOCENÍ 96 %

Opus magnum polské prozaičky Olgy Tokarczukové (1962) s názvem *Knihy Jakubovy* je ohromující nejen rozsahem, ale především celkovým pojetím: širokodesností, zalidněností, způsobem vyprávění, štavnatým jazykem a přesahem. Autorka, která si před dvaceti lety podmanila čtenáře knihou *Pravěk* a jiné časy a její styl pak dovedla k dokonalosti ve svém nejúspěšnějším románu *Denní dům, noční dům*, nejenže sáhla hlouběji do historie než dřív, ale rozmáchla se přítom do všech možných stran. Příběh z druhé poloviny 18. století, jehož obsáhla úvodní část se odehrává v židovské komunitě v někdejší východní Polsku, má ve svém centru skutečnou historickou postavu – heretika Jakuba Franka.

To, že se Tokarczuková inspirovala u starých hebrejských knih a stránky ve svém románu čísluje odzadu, je podružné; důležitější pro vyznění je, že svůj obsáhlý text rozdělila do množství nerozsáhlých tematických kapitol po vzoru starých kronik a letopisů. Čtenáři tak předkládá tříst příběhů, vzpomínek, myšlenek, názorů a náboženských i filozofických disputací, jakýsi textový puzzle, který se navenek sice tváří archaicky, ale je veskrze současný. Její próza, jak zazní v podtitulu, je „vyprávěna zemřelými a doplněna autorkou metodou konjektury čerpající z mnoha různých knih a také

podnícena představivostí, která je největším přirozeným darem člověka“. Tokarczuková sice vychází z historických pramenů, ale největší výzvou a inspirací jsou pro ni děje neznámé a nedoložené, v nichž může využít svou mimořádnou uměleckou invenci a volně fabulovat.

Zmíněný Jakub Frank – vizionář s nadpřirozenými schopnostmi – se v knize objeví jakoby mimochodem v roce 1752 a poté ho autorka sleduje na jeho „velké cestě přes sedmero hranic, pět jazyků, tři velká náboženství a nespočet menších“ po celých dalších čtyřicet let. Jakub je muž mnoha talentů a nadání. Jednoho dne do něj sestoupí duch svatý a to ho promění z obchodníka ve vizionáře, který se pokouší vytvořit nové náboženství zkřížením židovské víry, křesťanství a islámu. Později s početnou svitou svých příznivců vytvoří komunu založenou na společném vlastnictví všeho včetně žen – s výjimkou jeho ženy Chany, ta patří jen jemu. Po pokusu legalizovat své náboženství přijetím křtu upadá v Polsku do nepřízně a končí na dlouhá léta ve vězení; poté dobrovolně odchází do vyhnanství. Jeho románový portrét je ukázkově nejednoznačný, takže čtenář může neustále přemýšlet nad tím, zda je to skutečný spasitel schopný dělat zázraky nebo narcistický hochštapler s diktátorskými sklony. Řada motivů z Jakubova životního příběhu má svůj původ v židovské mytologii. Ze stejných pramenů se napájí i životní příběh Jakubovy babičky Jenty, která na smrtelné posteli spolkně posvátný amulet, takže zemřít nemůže; zatímco její tělo odolává zkáze v posvátné jeskyni, její duch sleduje z výšky náš krvavý, zkažený svět.

Knihy *Jakubovy* jsou sice náročným soustem, ale neznamená to, že by postrádaly vtip, i když Tokarczuková má vyhraněný druh humoru, který nejvíce sedne skeptikům a cynikům. Hned na začátku knihy například neopomine ocitovat následující verše: „Tělo lidské zapáchá na hony/ nechť ho spasí voňavé záhony.“ Štavnaté jsou také její popisy Jakubových sexuálních libůstek. Řada žen, které obšťastnil, byla například skálopevně přesvědčená o tom, že má dvě přirození. Jak jinak si měly jeho výkony vysvětlit? Ještě ve stáří si Jakub nechává přivést dvě malé dívky, aby ho v posteli zahřívaly, k čemuž Tokarczuková ironicky poznamenává: „Mladá dívčí těla připomínají petržel, dlouhé jemné kořínky. Zwierchovská (*Jakubova hofmistryně, pozn. aut.*) se neobává o jejich počestnost. Pán je silný jen slovy. S jejich počestností se bude muset trápit někdo jiný. Ony mají Pána zahřívát.“

V závěrečné *Knize jmen*, která zachycuje frankisty po Jakubově smrti, se čas začíná zrychlovat a zároveň s tím slábne i umělecká síla textu. Na úplném konci čas s naší starou známou Jentou doletí až na konec druhé světové války, kdy se v „její“ jeskyni skrývají Židé před Němci. Z Jenty se mezitím stane krystal, který matně připomíná její obličej. Olga Tokarczuková ve svém románu nepředkládá jednoduchá řešení. Čtenáři to ostatně předestře hned na začátku knihy prostřednictvím moudré Chaji: „Lidé by chtěli, aby všechno bylo jednoduché. Tak, nebo tak. Bílé, nebo černé. Jsou to hlupáci.“

Protože svět je přece stvořen z nesčetných odstinů šedi.“